

DVA RANĚ NOVOVĚKÉ KACHLOVÉ MOTIVY Z UHERSKÉHO HRADIŠTĚ

Dana Menoušková, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště

Zlomky dvou dosud nepublikovaných raně novověkých motivů komorových kachlů z Uherského Hradiště jsou zajímavé svými náměty. Exemplář s mudrcem a portrétní kus patrně s Jacobem Fuggerem ukazují i přes nevelké rozměry na pestrost produkce uherskohradištských hrnčírských děl, ale navozují i otázky po způsobech distribuce těchto kusů mezi jednotlivými výrobními centry. Jsou to totiž motivy známé i z jiných, Uherskému Hradišti dosti vzdálených míst České republiky.

Úvod

Chronologicky, ikonograficky i technologicky pestrá kolekce kachlů ze sbírky Slováckého muzea v Uherském Hradišti vesměs pocházející z téhož královského města, vykazuje jak vazby na regionální produkci (a je k ní tedy možné najít blízké analogie v materiálu například z Veselí nad Moravou, Uherského Brodu, Kroměříže, hradů Cimburka či Lukova),¹ tak zajímavé nadregionální² vazby. Příklady dvou takovýchto vazeb přináší i následující text, když jeho námětem jsou sice torzálně zachované, nicméně ikonograficky navýsost zajímavé exempláře alegorického a portrétního charakteru.

Hradištské hrnčírské dílny a nálezový kontext předmětů

Oba zde představené motivy byly získány již na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let minulého století při archeologickém výzkumu Otakarovy ulice, parcelní čísla 128–130, z místa demolovaných domů přiléhajících k městskému opevnění. Zkoumaná poloha byla původně součástí předměstského sídliště a do prostoru obehnaného městským opevněním byla zahrnuta až v polovině 16. století. Již před výstavbou kamenných hradeb se zde usadili hrnčíři. Tuto skutečnost dokládá vedle rozsáhlých a četných střeponišť z 16.–17. století i nejstarší zachovaný název ulice. Ta je roku 1603 zmiňovaná jako „Hrnčírská“ (Čoupek 1984). V souvislosti s prezentovanými nálezy je třeba připomenout i samostatně stojící pece a rozsáhlé středověké souvrství s četným hrnčírským odpadem, které byly na lokalitě zachyceny v rámci dlouhodobého předstihového výzkumu (literatura souhrnně Menoušková 2006, 97–98).

Obr. 1. Čtyři zlomky ze středové části kachle se třemi patriarchy Starého zákona, alegorií svobodných umění či věků z Uherského Hradiště, Otakarovy ulice. 16. století, inv. č. A 64 495 – A 64 498. Foto D. Menoušková.

Zatímco motiv se třemi mudrci pochází ze začišťování plochy a jeho nálezový kontext tedy nelze nijak specifikovat, zlomek s portrétem patrně Jacoba Fuggera byl získán z odpadního objektu č. 7, vrstvy 0–40 cm, ze čtverce C10, parcely číslo 130. Zde ovšem naše interpretační možnosti končí, neboť při absenci nálezových zpráv k většině výzkumných sezón lze základní informace o objektech čerpat pouze ze stručných zápisků terénních deníků.

Tři mudrcové

První zde představený motiv zachycený při výzkumu na Otakarově ulici ve čtyřech zlomcích (patrně z téhož kusu kachle) patří k alegorickým scénám (obr. 1). Kachel ani jeho zlomky na jiných místech v regionu zatím nalezeny nebyly. Nicméně téma tzv. tří mudrců je známo z různých lokalit napříč republikou a je interpretováno jako alegorie tří učenců, patriarchů Starého zákona, tří svobodných umění či věků (obr. 2–3). K motivu prozatím nebyla nalezena/publikována adekvátní grafická předloha, která by výklad oblíbené scény

Obr. 2. Analogické pražské exempláře s motivem patriarchů Starého zákona (podle Brych 2004, 148–149, kat. 352–353).

Obr. 3. Další analogický exemplář pochází z fondu Městského muzea v Moravské Třebové, z nálezů patrně ve městě samém, inv. č. A 285. Foto Č. Pavlík.

zpřesnila. Exempláře jsou známé z Moravské Třebové,³ Opavy (Masarykovy třídy, minoritského kláštera, viz Krasnokutská 2005, 36, 123, 175; Menoušková 2008, 52, kat. 145), tvrže Opočina (Pavlík–Vitanovský 2004, 66, kat. 400, Skružný–Špaček 2004, 230, obr. 29) či z Prahy (Brych 2004, 148–149, kat. 352–353).

Uherskohradištské střepy zachycují drobnou, velmi pečlivě minuciózně provedenou a detaily oděvu, pokrývky hlavy i obličeje vybavenou polopostavu muže středních let v čapce pod lunetou ve čtvercovém okně. Na lunetu navazuje stylizovaná střecha o několika řadách střešních tašek, to vše

na širokém vývalku. Figura je zasazena do architektonického rámce s majuskulním rytým nápisem (patrně) „SES“ po mužově levici.⁴ Nad nápisem se k rohu architektury přimyká profil v podobě mužského obličejce (srpek měsíce, maskaron). Mužovy ruce svírají nějaký okrouhlý předmět (svitek?). Na základě analogií je možné původní reliéf zrekonstruovat do podoby tří polopostav mužů pod lunetami, přičemž každá byla umístěna v samostatném čtvercovém okně. Boční polopostavy byly provedeny ve tříčtvrtečním natočení směrem do středu kachle. Motiv není jednoznačně interpretován, lze uvažovat o odkazu k mudrcům – učencům, patriarchům Starého zákona i o motivu v renesanci oblíbené alegorie věků nebo svobodných umění. První z mužů natočený směrem do středu kachle má kružidlo a měří jím. V protilehlém rohu tohoto čtvercového okna je patrný srpek měsíce s motivem obličejce (alegorie geometrie ztělesněná Euklidem/Eukleidém?, alegorie antického starověku?). Prostřední část reliéfu, známá z kusů z Uherského Hradiště, zachycuje polopostavu muže podanou en face. V chybějícím rohu hradištského reliéfu bychom podle analogií měli hledat andílčí hlavu s křídly. Obličej přimknutý k rohu architektury v druhém horním rohu motivu lze pak interpretovat jako srpek měsíce, popř. maskaron a s ohledem na zachovaný nápis na pražském exempláři patrně celou scénu vykládat jako alegorii Starého zákona. Poslední na hradištském exempláři ovšem chybějící muž rámoval celý výjev zprava, opět byl podán z boku, ze tří čtvrtin a natočen byl směrem do středu kachle. V mužově ruce je patrná kniha, pohled směřuje k neurčitému motivu v rohu (slunce?). Interpretace opět není jasná, starozákonní mudrc (?), astronomie (?).

Vlastní hradištský exemplář je dobře technologicky zpravovaný, a byť o způsobu, jak se tento motiv dostal do Uherského Hradiště, nic nevíme, lze obecně konstatovat, že téma, které zpracovává (ať už v jakékoli modifikaci výkladu), konvenovalo s novým renesančním, humanistickým proudem myšlení. Mohl tedy vyjadřovat ideje, k nimž jeho objednatel/pořizovatel inklinoval.

Portrétní zlomek s motivem patrně Jacoba Fuggera

Druhým, nicméně ještě torzálněji zachovaným zlomkem, který je námětem tohoto příspěvku, je nevelký exemplář s velmi pečlivě provedeným reliéfem hlavy. Detailnost i pečlivost provedení kusu naznačuje jeho výjimečnost. Torzo z profilu podané hlavy patří do skupiny portrétních kachlů, které se s počátkem novověku začínají častěji objevovat a posléze prosazovat také v uherskohradištském materiálu. Podobizny urozených či významných jedinců rozšiřují dosavadní námětové spektrum komorových kachlů o reliéfy panovníků či představitelů předních šlechtických rodů, ale také o ztvárnění jedinců, kteří dobové dění významně ovlivnili. Charakteristický a typizovaný je pro tyto náměty způsob zpracování. Rámec portrétního tvaru tvoří architektura a její výtvarný slovník (nika, portál, medailon atd.), ale také často silně stylizovaný vegetabilní dekor. Vedle portrétů, poloportrétů a bust konkrétních osob do této skupiny patří ovšem i typizované varianty, které mohly vzniknout napodobováním a opakováním původně konkrétních námětů, nebo zcela svébytně jako identitu ztrácející víceméně dekorativní kusy. Takových je v uherskohradištském materiálu zdaleka nejvíce. Zlomek, který nyní představujeme, je však unikátní tím, že ho lze s jistou dávkou opatrnosti přiřadit do okruhu portrétů Jacoba Fuggera⁵ (Soukupová 2012, 113–122). Na počátku vzniku tohoto portrétního tvaru stála pamětní mince, rozdávaná na upomínku účastníkům augsburského sněmu v roce 1518. Podle ní zhotovil Hans Schwarz medaili, která je pokládána za předlohu pro kolorovaný dřevorez zhotovený kolem roku 1520 Hansem Sebaldem Behamem (tamtéž). Uherskohradištský exemplář přitom kombinuje jak prvky z původní pamětní mince zpodobňující tohoto zámožného měšťana z roku 1518, tak typiku ze zná-

Obr. 4. Zlomek kachle s portrétem patrně Jacoba Fuggera. Uherské Hradiště, Otakarova ulice, 16. století, inv. č. A 56 107. Foto D. Menoušková.

Obr. 5. Portrétní kachel s Jacobem Fugggerem ze Zvíkovce. Podle: Soukupová 2012, fig. 4.

Obr. 6. Pamětní mince s Jacobem Fugggerem z roku 1518. Podle: Soukupová 2012, fig. 11.

Obr. 7. Portrétní kachel s Jacobem Fugggerem z hradu Křivoklát. Podle: Soukupová 2012, fig. 3.

mých kachlových exemplářů z Křivoklátu a Zvíkovce (viz tamtéž, fig. 2–4, 11). Oproti nim je však uherskohradištský exemplář minuciózněji podán s důrazem na detail (výrazně modelovaný nos, hluboce promodelované oko, ušní boltec, rty), neopomenutý zůstává i velmi dobře propracovaný oděv, byť zachovaný jen v torzu. Právě důrazem na detail se hradištský exemplář více blíží původní minci z roku 1518, a to i vrapením zakončujícím košili pod krkem či typem pokrývky vlasů.

Existence kachle s tímto motivem v českém prostředí (především na hradě Křivoklát) bývá spojována s Ferdinandem Tyrolským a jeho chotí Filipinou Welsеровou, kteří zde našli útočiště. Motiv zámožného a ve své době vlivného augsburského měšťana na kamnech hradu Křivoklát, kde se ocitl ve společnosti portrétů příslušníků habsburského rodu, je pak primárně spojován s postavením Filipiny Welsерové, pocházející stejně jako on z bohaté měšťanské rodiny (tamtéž) a kompenzující si tak v jistém slova smyslu silně nerovné postavení v manželském svazku s Ferdinandem Tyrolským. Pro prostředí jihovýchodní Moravy nicméně tyto vazby prokázat nelze.

A nejasná samozřejmě zůstává i identifikace koncového uživatele kachle, popřípadě možnost, že kus byl cílen pro konkrétního objednavatele. Stejně tak je možné, že se k místnímu hrnčíři dostal „jen“ kvalitně zpracovaný exemplář (forma?), který se rozhodl ryze pragmaticky využít a obohatit jím nabízený repertoár kachlů.

Závěr

Oba zde představené kachlové zlomky jsou přes svou torzálnost výjimečnými a publikování hodnými kusy. Ať už pro vlastní ztvárněná témata známá z širšího kontextu Čech, Moravy a Slezska (ale v regionu jihovýchodní Moravy dosud neidentifikovaná) nebo pro prostý fakt, že ikonografické určení či ztotožnění portrétního motivu s konkrétní osobou se nepodaří vždy. Významný díl práce v této oblasti odvedl Jaromír Žegklitz soustavným studiem a publikací analogií a zejména vyhledáváním grafických předloh, zvláště grafických listů k raně novověkým kachlovým motivům (např. Žegklitz 2006; 2012; Žegklitz–Zavřel 2004; Žegklitz–Vitanovský–Zavřel 2009a; 2009b).

Z regionálního pohledu je jistě zajímavé, že v uherskohradištském materiálu se objevuje řada námětů, k nimž analogie lze najít v rámci jihovýchodní Moravy (např. již zmíněný motiv Beránka božího či některé portrétní a další motivy) vedle toho naše nynější příklady ilustrují pohyb matric/vzorů i na mnohem větší vzdálenosti a navozují otázky po (záměrném či náhodném?) způsobu distribuce či otázku, zda byly kusy v uherskohradištském prostředí cíleny pro konkrétní koncové uživatele. Naše soudobé znalosti raně novověkého uherskohradištského prostředí však prozatím žádné konkrétní možnosti ztotožnění nepřipouštějí. Byť se v případě motivu s portrétem patrně Jacoba Fuggera nabízí hypotéza o vlivu jeho angažmá na Slovensku (srovnej též Menoušková–Vitanovský 2007b). A negativně jsme v této oblasti determinováni i faktem, že se jedná o materiál ze staršího výzkumu s povětšinou absentující náleзовou zprávou, inventárně zpracovaný tak, jak odpovídalo znalostem a možnostem osmdesátých let minulého století. Postrádáme vyhodnocení zachycených objektů a jejich interpretaci ve vztahu ke zde jsoucím hrnčířským dílnám. Nicméně již samotné publikování obou motivů může do budoucna vést k „objevům“ nových analogických exemplářů v depozitářích dalších institucí a tím přispět k zodpovězení otázky, jak distribuce kachlů, respektive jejich forem v raném novověku fungovala a zda pro ni lze hledat nějaké obecnější principy a zákonitosti.

Katalog

Všechny kusy jsou uloženy v depozitáři archeologického oddělení Slováckého muzea v Uherském Hradišti.

Vzor katalogového hesla:

1. Ikonografie (odkaz na obrázek v textu) 2. datace 3. lokace 4. typ 5. výška × šířka × síla/hloubka komory v mm 6. komora 7. povrchová úprava, materiál 8. analogie 9. přírůstkové a inventární číslo 10. literatura.

1. Alegorie tří patriarchů Starého zákona, svobodných umění či věků, zachována středová část, (obr. 1) 2. kol. pol. 16. století. 3. Uh. Hradiště, Otakarova ul., parcely 128, 129/130, začišťování plochy 4. římsový korunní 5. slepeno do dvou částí: max. 75×100 mm, s. 5–11 mm a 62×97 mm, s. max. 12 mm 6. nedochovala se 7. povrch engobován, jemně písčité keramické těsto, oxidační výpal, mírné zakouření, slída v těstě, na rubu otisk textilie 8. Moravská Třebová – město; Opava – Masarykova třída, minoritský klášter; Opočín – tvrz; Praha 1 9. 156/79, inv. č. A 64 495 – A 64 498 10. Brych 2004, 148–149, kat. 352–353; Krasnokutská 2005, 36, 123, 175; Menoušková 2008, 52, kat. 145; Pavlík–Vitanovský 2004, 66, kat. 400; Skružný–Špaček 2004, 230, obr. 29.

1. Portrét Jacoba Fuggera (?), (obr. 4) 2. 1. pol. 16. stol. **3.** Uh. Hradiště, Otakarova ul., parcela 130, obj. 7, vrstva 0–40 cm **4.** základní, řádkový, komorový (?) **5.** 49×32 mm, s. max. 7 mm **6.** nedochovala se **7.** rezný povrch, výpal do okrova až oranžova, jemně písčité keramické těsto s minimem slídy, otisk textilie na rubu **8.** Křivoklát – hrad; Praha; Zvíkovec **9.** 112/79, A 56 107 **10.** Brych 2004, 187, kat. 468; souhrnně Soukupová 2012, 113–122.

Poznámky:

- 1 Z četných analogií je možné zmínit například motiv Beránka božího a k němu adekvátní nálezy z biskupské Kroměříže či hradu Lukova (Menoušková–Vitanovský 2007a, 137–151). Lze však uvést i řadu nepublikovaných analogií (shodný portrétní motiv ženského poprsí v medailonu s kusy z Dambořic či Veselí nad Moravou–Vnorov atd.) Zajímavá je nicméně i jiná „regionální“ vazba, a to fakt, že uherskohradištská produkce je patrně spojena i s výrobou kachlů pro hrad Brumov (Menoušková 2012, 217–225).
- 2 K dokladům takovýchto nadregionálních vazeb patří také analogický exemplář kachle se znakem města Kouřimi ze sbírky Muzea hlavního města Prahy (Menoušková 2011, 163–165).
- 3 Za pomoci při vyhledávání bližších nálezových okolností kusu z Moravské Třebové jsem zavázána pracovníkům tamního muzea. Dále Mgr. Janě Němcové z Regionálního muzea v Litomyšli a Zuzaně Havlické, jímž tímto děkuji. Jedná se o kus s inv. č. A 285, získaný z města Moravská Třebová (bez bližších nálezových okolností), z fondu starých sbírek. Moje poděkování patří také Čenku Pavlíkovi za poskytnutí fotografie.
- 4 Nápis je v případě jednoho pražského exempláře zachován celý „MO/SI(?)S“ s interpretací Mojžíš (Brych 2004, 149, kat. 353).
- 5 Jacob Fugger (1459–1525), přezdívaný Bohatý, pocházel z Augsburgu a byl jedním z nejvýznamnějších obchodníků, bankéřů a důlních podnikatelů (v Tyrolsku, ale i na Slovensku) své doby spolupracující s vysoce postavenými lidmi, obchodoval s příslušníky habsburského rodu (Maxmiliánem I., Karlem V.) či s papežskou kurií. Na Slovensku vybudoval mohutnými investicemi do těžby stříbra a mědi bezkonkurenčně největší podnik a Slovensko se díky tomu v té době stalo největším producentem mědi na světě (viz Kollmann 1895, 752–753; http://cs.wikipedia.org/wiki/Jakob_Fugger cit. dne 24. 4. 2015).

Literatura:

- B r y c h, Vladimír, 2004. *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní: výběrový katalog Národního muzea v Praze*. Praha: Národní muzeum. 228 s.
- Č o u p e k, Jiří, 1984. *Seznam ulic města Uherského Hradiště*. Uherské Hradiště: Okresní archiv. 32 s.
- K o l l m a n n, Ignác. 1895. Függer. In: *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Devátý díl*. Praha: J. Otto, 752–753.
- K r a s n o k u t s k á, Tereza, 2005. *Středověké a novověké kachle z Opavy: katalog nálezů z archeologických výzkumů*. Olomouc: Archeologické centrum Olomouc. 185 s. Archaeologiae Regionalis Fontes; 8.
- M e n o u š k o v á, Dana, 2006. Archeologické doklady osídlení katastru Uherské Hradiště. *Slovácko* 47, 2005, 67–131.
- M e n o u š k o v á, Dana, 2008. Fantaskní, mytologické a alegorické motivy. In: Menoušková, Dana a Měřínský, Zdeněk, eds. *Krása, která hřeje: výběrový katalog gotických a renesančních kachlů Moravy a Slezska*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 37–55.
- M e n o u š k o v á, Dana, 2011. Městská heraldika na kachlích ze sbírky Slováckého muzea. *Slovácko* 52, 2010, 161–173.
- M e n o u š k o v á, Dana, 2012. Znak pánů z Lomnice na reliéfech kachlů z Uherského Hradiště. *Slovácko* 53, 2011, 217–225.
- M e n o u š k o v á, Dana a V i t a n o v s k ý, Michal, 2007a. Beránek boží a evangelisté na kachlích z Uherského Hradiště (?), Kroměříže a Lukova: příspěvek ke studiu kulturně historických a technologických aspektů jednoho motivu kachlového reliéfu. *Slovácko* 48, 2006, 137–151.

- M e n o u š k o v á, Dana a V i t a n o v s k ý, Michal, 2007b. Kachel s reliéfem sv. Petra ze Strážnice, Uherského Hradiště a hradu Buchlova. *Okolo Strážnice*, 22–34.
- P a v l í k, Čeněk a V i t a n o v s k ý, Michal, 2004. *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha: Libri. 469 s.
- S k r u ž n ý, Ludvík a Š p a č e k, Jaroslav, 2004. K vybraným motivům středověkých kachlů ze sbírek Městského muzea v Čelákovících. In: *100 let Městského muzea v Čelákovících: sborník studií vydaný ke 100. výročí založení muzea*. Čelákovice: Městské muzeum v Čelákovících, 225–272.
- S o u k u p o v á, Markéta, 2012. A Woodcut, coin and medal as tools for identifying a Renaissance portrait stove tile. *Studies in Post-Medieval Archeology* 4, 133–122.
- Ž e g k l i t z, Jaromír, 2006. Renesanční portrétní kachle z hrnčířské dílny Adama Špačka v Truhlářské ulici v Praze. *Archeologické rozhledy* 58, 78–116.
- Ž e g k l i t z, Jaromír, 2012. Prints and other artwork models for motifs on stove tiles from the Czech lands. Renaissance stove tiles as a means for disseminating ideas and culture during the age of Reformation. *Studies in Post-Medieval Archeology* 4, 25–111.
- Ž e g k l i t z, Jaromír, V i t a n o v s k ý, Michal a Z a v ř e l, Jan, 2009a. An assemblage of stove tile moulds from the Prague pottery workshop of Adam Špaček and its tile production in the years 1531–72. *Studies in Post-Medieval Archeology* 3, 207–272.
- Ž e g k l i t z, Jaromír, V i t a n o v s k ý, Michal a Z a v ř e l, Jan, 2009b. Soubor kachlových forem z pražské hrnčířské dílny Adama Špačka a její kachlová produkce v letech 1531–1572. *Archeologické rozhledy* 61, 427–466.
- Ž e g k l i t z, Jaromír a Z a v ř e l, Jan, 2004. Nové nálezy kamnářských výrobků s portrétem Jana Husa. Příspěvek k poznání výroby českých renesančních kachlů. *Archeologické rozhledy* 56, 591–618.

Elektronické zdroje:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jakob_Fugger [cit. dne 24. 4. 2015].

Mgr. Dana Menoušková (n. 1973), archeoložka Slovákého muzea v Uherském Hradišti. Ve svém odborném zájmu se soustřeďuje především na období středověku a záchrannou archeologickou činnost v Uherském Hradišti a okolí.

Two Early Modern Times Tile Motifs from Uherské Hradiště

Abstract

Both motifs presented here were found on the break of the 70s and 80s of the last century during an archaeological research in Otakarova Street, plots number 1128-130 on the place of demolished houses adjacent to city walls. Potters were settled here even before the walls were built. Besides large excavations of potsherds the fact is proved by the oldest name of the street. It has been mentioned as Hrnčířská (Potter Street) since 1603 (Čoupek 1984).

Motif with three wise men was discovered during the cleaning of the site and its founding context cannot thus be specified. It was depicted on four potsherds most probably of one tile and it can be included into allegorical scenes (pict.1). The tile and its potsherds are unknown for any other places of the region. Nevertheless, the theme of the so called three wise men is known from various places through the republic and it is interpreted as an allegory of the three wise patriarchs from The Old Testament, three free arts or ages (pict. 2–3). Analogical examples are known from Moravská Třebová, Opava – (Masaryk Boulevard, Monastery of Conventual Franciscans, see Krasnokutská 2005, 36, 123, 175; Menoušková 2008, cat. 145), from the fortress Opočina (Pavlík–Vitanovský 2004, cat. 400, Skružný–Špaček 2004, 230, pict. 29 (or from Prague (Brych 2004, cat. 352 – 353).

The second potsherd with the portrait of Jacob Fugger (pict. 4) was discovered in the waste object number 7, layer 0 – 40 cm, from the square C10, plot number 130. Our interpretation possibilities are limited here, because with the absence of finding reports for majority of research seasons we can obtain

basic information only from brief records from finding diaries. The potsherd is unique in a sense that it may, with a certain degree of cautiousness, be included into a circle of portraits of Jacob Fugger (Soukupová 2012, 113–122). The origin of the portrait was motivated by a memorial coin handed out to commemorate the Augsburg Assembly in 1518. After the coin a medal was made by Hans Schwartz, which is considered to be a model for a colour woodcut made around 1520 by Hans Sebald Beham. The potsherd from Uherské Hradiště combines elements from both the original commemorative coin picturing the wealthy citizen from 1518 as well as the typical portrait from well-known tiles from Křivoklát a Zvíkovec (fig. 2–4). Compared to the two the tile from Hradiště is more elaborated with the focus on detail.

Both potsherds presented here are unique despite their fragment character and well worth being publicized both for the themes known from a broader context of Bohemia, Moravia, and Silesia (but unidentified in the region of South-East Moravia) as well as for a simple fact that it is not always possible to identify the portrait motif with a concrete person as lot of work in the field has been done by J. Žegklitz by systematic studying and publishing analogies and mainly by searching for graphical models for early modern times tile motifs (e.g. 2006; Žegklitz–Vitanovský–Zavřel 2009a; 2009b).

The potsherds treated in the text illustrate the movement of moulds / models through Bohemia, Moravia, and Silesia raising questions concerning (purposeful or accidental?) way of distribution or questions whether the pieces in the region of Uherské Hradiště were meant to be used by end users. Our present-day knowledge of modern-times environment of Uherské Hradiště does not permit any possibilities of identification. In this filed we are also negatively determined by the fact that the material concerned is from the older archaeological research with the absence of finding record and as far as inventory is concerned, processed in the way corresponding with the knowledge and possibilities in the 80s of the last century.

Zwei frühneuzeitliche Kachelmotive aus Uherské Hradiště

Zusammenfassung

Beide hier vorgestellten Motive wurden bereits Ende der siebziger, Anfang der achtziger Jahre des vorigen Jahrhunderts erworben, und zwar als Funde bei archäologischen Grabungen in der Otakar-Straße, auf den Parzellen Nr. 128–130, wo an die Stadtmauer grenzende Häuser abgerissen wurden. Noch vor Errichtung der Wehranlagen aus Naturstein ließen sich hier Töpfer nieder. Dies belegen neben ausgedehnten Scherbenplätzen aus dem 16. –17. Jahrhundert auch der älteste überlieferte Name der Straße, die 1603 als „Töpfergasse“ erwähnt wird (Čoupek 1984).

Das Motiv mit den drei Weisen stammt vom Nachräumen der Fläche und sein Fundkontext kann daher nicht spezifiziert werden. Es wurde in vier Bruchstücken erfasst, die offenbar von derselben Kachel stammen, und kann allegorischen Szenen zugeordnet werden (Abb. 1). Kacheln oder deren Bruchstücke von anderen Orten in der Region kennen wir nicht. Trotzdem ist das Thema der sog. drei Weisen von verschiedenen Fundorten durch das ganze Land bekannt und wird als Allegorie für drei Gelehrte, Patriarchen des Alten Testaments, für die drei freien Künste oder Lebensalter interpretiert (Abb. 2–3). Analoge Exemplare sind bekannt aus Moravská Třebová, Opava (Masaryk-Straße, Minoritenkloster, siehe Krasnokutská 2005, 36, 123, 175; Menoušková 2008, Kat. 145), vom Rittersitz Opočina (Pavlík–Vitanovský 2004, Kat. 400, Skružný–Špaček 2004, 230, Abb. 29) oder aus Prag (Brych 2004, Kat. 352–353).

Das zweite Bruchstück, offenbar mit einem Porträt von Jacob Fugger (Abb. 4), stammt aus der Abfallfläche Nr. 7, Schicht 0–40 cm, aus dem Quadrat C10, Parzelle Nr. 130. Hier enden jedoch unsere Interpretationsmöglichkeiten, denn beim Fehlen von Fundberichten zu den meisten Grabungssaisonen können grundlegende Informationen zu den Objekten nur den kurzen Meldungen der Geländetagebücher entnommen werden. Das Bruchstück ist dadurch einzigartig, dass man es mit gewisser Vorsicht dem Kreis der Porträts von Jacob Fugger zuordnen kann (Soukupová 2012, 113–122). Zu Beginn des Entstehens dieses Porträts stand eine Gedenkmünze, die den Teilnehmern des Augsburger Reichstags von 1518 zur Erinnerung übergeben wurde. Nach ihr fertigte Hans Schwarz eine Medaille an, die als Vorlage für einen 1520 von Hans Sebald Beham geschaffenen kolorierten

Holzschnitt angesehen wird. Das Exemplar aus Uherské Hradiště kombiniert dabei sowohl die Elemente der ursprünglichen Gedenkmünze von 1518, die diesen vermögenden Großbürger abbildet, als auch die Typik von bekannten Kachelexemplaren aus Krivoklát und Zvíkovec (siehe ebenda, Abb. 2–4, 11). Ihnen gegenüber ist jedoch das Stück aus Uherské Hradiště minutiöser und mit Betonung auf dem Detail gestaltet.

Beide hier vorgestellten Kachelbruchstücke sind trotz ihres Torsocharakters ungewöhnliche und veröffentlichungswerte Exemplare. Sei es dank den eigentlichen gestalteten Themen, die bekannt sind aus dem breiteren Kontext von Böhmen, Mähren und Schlesien (jedoch in der Region Südostmähren bislang nicht identifiziert wurden) oder wegen der einfachen Tatsache, dass die ikonografische Bestimmung oder die Identifizierung des Porträtmotivs mit einer konkreten Person nicht immer gelingt. Einen bedeutenden Teil der Arbeit auf diesem Gebiet leistete J. Žegklitz durch systematisches Studium und Veröffentlichung der Analogie und insbesondere durch seine Suche nach den grafischen Vorlagen zu diesen frühneuzeitlichen Kachelmotiven (z.B. 2006; 2012; Žegklitz–Zavřel 2004; Žegklitz–Vitanovský–Zavřel 2009a; 2009b).

Die im Text behandelten Bruchstücke illustrieren die Bewegung von Matrizen/Mustern durch ganz Böhmen, Mähren und Schlesien und führen zu Fragen nach der (absichtlichen oder zufälligen) Vertriebsweise oder zur Frage, ob die Stücke im Milieu von Uherské Hradiště gezielt für einen konkreten Endnutzer bestimmt waren. Unsere heutigen Kenntnisse des frühneuzeitlichen Uherské Hradiště lassen vorerst keine konkreten Identifizierungsmöglichkeiten zu. Und negativ sind sie auf diesem Gebiet auch durch die Tatsache determiniert, dass es sich um Material aus einer älteren Grabung handelt mit meist fehlenden Fundberichten, die inventurmäßig so bearbeitet wurden, wie dies den Kenntnissen und Möglichkeiten der achtziger Jahre entsprach.

